

برای حمایت از حقوق پدیدآوران

دانشگاه معارف اسلامی

پایان نامه کارشناسی ارشد

گروه: مدرسی معارف اسلامی

گرایش انقلاب اسلامی

مصلحت نظام از دیدگاه امام(ره) ورهبری

استاد راهنما:

حجت الإسلام والمسلمین دکتر محمد جواد نوروزی

استاد مشاور:

دکتر فیروز اصلانی

نگارش:

محمد شاه سنایی

1390

کلیه حقوق این پایان نامه اعم از چاپ، تکثیر، نسخه برداری، ترجمه، اقتباس و ... برای دانشگاه
معارف اسلامی محفوظ است. نقل مطالب با ذکر مأخذ بلامانع است.»

هدیه به:

پیشگاه مقدس و نورانی چهارده معصوم علیهم السلام

و به روح مطهر و ملکوتی امام راحل عظیم الشان

برخود لازم می دانم از تمامی مسئولان و کادر دانشگاه معارف اسلامی به ویژه ریاست محترم دانشگاه،
حجت الإسلام والمسلمین دکتر کلاتری تشکر نمایم.

از مدیریت محترم گروه انقلاب اسلامی جناب آقای دکتر ملکوتیان نیز تشکر و قدردانی می نمایم.

از استاد گرامی ام جناب حجت الإسلام والمسلمین دکتر نوروزی که علی رغم مشغله های فراوان
علمی و کمبود وقت، بزرگواری نموده و با قبول راهنمایی این اثر، کمک شایان و قابل توجهی در
تدوین این پایان نامه داشته و با تذکرات سودمند خود باعث ارتقای سطح کیفی این رساله شدند،
کمال سپاسگذاری و تشکر را دارم.

همچنین از جناب آقای دکتر فیروز اصلانی که زحمت مشاوره این تحقیق را بر عهده داشتند و با
مشاوره ها و اطلاعات مفید و معرفی منابع، کمک ارزنده ای به تدوین این رساله نمودند، قدردانی می
نمایم.

در پایان از زحمات پدر و مادر عزیزم نیز تشکر فراوان می نمایم. همچنین از همسر صبور و مهربانم که
علی رغم سختی شرایط در ایام نگارش این اثر، با فراهم نمودن محیطی سرشار از آرامش و عطف،
سهم بزرگی در تدوین این پایان نامه داشته است، قدردانی نموده و از خدای متعال خواستار توفیق
روزافزون برای ایشان می باشم.

چکیده:

واژگان کلیدی: مصلحت، مصلحت نظام، حکم، حکم حکومتی، امام خمینی، مقام معظم رهبری.

هدف اصلی رساله حاضر بررسی «مصلحت نظام از دیدگاه امام ورهبری» است. در این راستا ابتدا کلیاتی را در مورد مفهوم مصلحت مرور کرده و ضمن تعریف مصلحت بر ضرورت بحث از آن تأکید نموده ایم. در ادامه و برای تبیین هرچه بهتر ابعاد مختلف موضوع، مباحث زیر مورد توجه قرار گرفته است:

مصلحت در فقه شیعه و اهل سنت جایگاه مهمی دارد. اهل سنت آن را به عنوان یکی از منابع استنباط احکام شرعی تحت عنوان مصالح مرسله پذیرفته اند. در فقه شیعه اما مصلحت به عنوان منبع استنباط احکام، پذیرفته نشده است اما علمای شیعه مصلحت را به عنوان فلسفه تشریح احکام الهی و همچنین به عنوان ضابطه و معیار صدور احکام حکومتی پذیرفته اند. همچنین از منظر امام ورهبری، مصلحت جایگاه مهمی داشته و در آثار فقهی و سیره عملی آنان مورد توجه قرار گرفته است. علاوه بر این باید بدانیم که گستره مصلحت نظام در اندیشه فقهی شیعه را می توان حداقل بر اساس دو دیدگاه ولایت فقیه بر اساس امور حسبیه و ولایت مطلقه فقیه مورد بررسی قرار داد. در همین زمینه ابتدا نظریات بزرگانی همچون مرحوم نائینی، شهید صدر و علامه طباطبائی که ولایت فقیه را از باب امور حسبیه می پذیرند مورد بررسی قرار گرفته و سپس به دیدگاه امام و مقام معظم رهبری که ولایت مطلقه فقیه را پذیرفته اند اشاره شده و گستره مصلحت اندیشی و اختیارات حاکم، بر اساس دیدگاه این دو متفکر مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

از منظر امام ورهبری، مصلحت اندیشی در حکومت اسلامی، اهداف و پیامدهای فراوان و مثبتی را به دنبال دارد از جمله این اهداف می توان به حفظ نظام، اجرای احکام الهی، تحقق عدالت و برقراری امنیت، در سیاست داخلی و حفظ عزت، استقلال و عدم انزوا، در سیاست خارجی اشاره نمود

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
1.....	مقدمه
3.....	طرح موضوع
3.....	پیشینه تحقیق
5.....	جنبه نوآوری و جدید بودن تحقیق
6.....	سؤال اصلی
6.....	سؤالات فرعی
6.....	فرضیه تحقیق
6.....	اهداف تحقیق
6.....	روش تحقیق
6.....	روش گردآوری
7.....	ساختار و سازماندهی تحقیق
9.....	1. فصل اول : مفاهیم و کلیاتی درباره مصلحت
10.....	مقدمه
10.....	1-1. مفاهیم

10	1-1-1. مصلحت
11	1-1-2. تعریف مصلحت
13	1-2. حکم
14	1-2-1. تفاوت حکم و فتوا
14	1-3. اقسام مختلف حکم
15	1-3-1. از لحاظ منشأ صدور
15	1-3-2. از لحاظ تعلق مستقیم یا غیر مستقیم به فعل مکلف
15	1-3-3. از لحاظ داشتن سابقه و عدم آن
16	1-3-4. از لحاظ علم و جهل مکلف به حکم واقعی
16	1-3-5. از لحاظ حالات عادی و اضطراری مکلف
16	1-3-6. از لحاظ لزوم قصد قربت و عدم آن
17	1-4. حکم حکومتی
20	1-5. نظام (سیستم)
21	1-6. مصلحت نظام
22	1-7. کلیات
22	1-7-1. گونه شناسی مصلحت
25	1-7-2. اهمیت و ضرورت بحث از مصلحت
27	1-8. نتیجه گیری فصل
29	2. فصل دوم : جایگاه مصلحت در فقه
30	مقدمه
30	2-1. مصلحت در فقه اهل سنت

30.....	2-1-1. ضروریات
31.....	2-1-2. حاجیات
31.....	2-1-3. تحسینیات
32.....	2-2. آراء فقهای اهل سنت درباره مصالح مرسله
35.....	2-2-1. شروط عمل به مصالح مرسله
37.....	2-2-2. دلایل حجیت مصالح مرسله
39.....	2-2-3. دلایل مخالفان حجیت مصالح مرسله
40.....	2-2-4. مواردی از بکارگیری مصلحت در فقه اهل سنت
41.....	2-3. جایگاه مصلحت در احکام حکومتی اهل سنت
44.....	2-4. مصلحت در فقه شیعه
51.....	2-4-1. مصلحت در سیره پیامبر «صلی الله علیه و آله» و امامان معصوم «علیهم السلام»
52.....	2-4-2. مصلحت در سیره پیامبر «صلی الله علیه و آله»
56.....	2-4-3. مصلحت در سیره امامان معصوم «علیه السلام»
56.....	2-4-3-1. مصلحت در دوران حضرت امیر «علیه السلام»
63.....	2-4-3-2. مصلحت در زندگی سایر ائمه «علیهم السلام»
66.....	2-4-4. نمونه هایی از کاربرد مصلحت در فقه شیعه
75.....	2-5. نتیجه گیری فصل
76.....	3. فصل سوم: نظام اسلامی ومقوله مصلحت در اندیشه امام و رهبری
77.....	مقدمه
77.....	3-1. مصلحت در آثارفقهی امام خمینی (ره)
80.....	3-2. مصلحت در آثار مقام معظم رهبری

85.....	3-3. مصلحت نظام.....
86.....	3-3-1. مصلحت نظام در آثار فقهی شیعه
86.....	3-3-2. مصلحت نظام در آثار برخی از فقها
89.....	3-3-3. مصلحت نظام در آثار امام خمینی
95.....	3-3-4. مصلحت نظام در آثار مقام معظم رهبری
100.....	3-3-5. معیار مصلحت نظام ، رعایت مصالح اسلام، انقلاب و اکثریت
101.....	3-4. مصلحت اندیشی های خلاف مصلحت
104.....	3-5. ضوابط و معیارهای تشخیص مصلحت
105.....	3-5-1. اولویت داشتن مصلحت حفظ دین بر سایر مصلحت ها
106.....	3-5-2. رعایت اصل تقدیم اهم بر مهم
108.....	3-5-3. استفاده از نظر کارشناسان و متخصصان
109.....	3-5-4. در نظر گرفتن مصالح آیندگان
110.....	3-6. مرجع تشخیص مصلحت
113.....	3-7. تاریخچه مصلحت پس از انقلاب
123.....	3-8. تمسک به مصلحت نظام و عرفی شدن دین
123.....	3-9. تقدم مصلحت نظام بر قانون اساسی
125.....	3-10. نتیجه گیری فصل
126.....	4. فصل چهارم : گستره مصلحت نظام در اندیشه امام و رهبری
127.....	مقدمه
128.....	4-1. دیدگاه فقهای معاصر در مورد گستره مصلحت

128.....	4-1-1. نظریه میرزای نائینی
131.....	4-1-2. نظریه شهید آیت الله صدر
135.....	4-1-3. نظریه علامه طباطبائی
137.....	4-1-4. نظریه امام خمینی و مقام معظم رهبری (ولایت مطلقه فقیه)
141.....	4-2. دیدگاه امام خمینی در مورد قلمرو اختیارات حاکم اسلامی
142.....	4-2-1. امور عبادی
142.....	4-2-2. تعطیل شدن عقود و قرار دادها
143.....	4-2-3. حدود و تعزیرات
143.....	4-2-4. مسائل اجتماعی و محدود کردن حقوق
144.....	4-2-5. مسائل اقتصادی
144.....	4-2-6. مسائل سیاسی امنیتی
145.....	4-2-7. سیاست خارجی
147.....	4-3. مواردی از کاربری مصلحت در سیره امام و مقام معظم رهبری
147.....	4-3-1. نمونه هایی از احکام حکومتی امام خمینی
149.....	4-3-2. نمونه هایی از احکام حکومتی مقام معظم رهبری
152.....	4-4. نتیجه گیری فصل
153.....	5. فصل پنجم: پیامدهای اعمال مصلحت در اندیشه امام و رهبری
154.....	مقدمه
154.....	5-1. پیامدهای اعمال مصلحت در سیاست داخلی
154.....	5-1-1. حفظ نظام

157.....	5-1-2. اجرای احکام و گسترش ارزش های اسلامی
159.....	5-1-3. تحقق عدالت در جامعه
162.....	5-1-4. تأمین امنیت ملی و عمومی جامعه
163.....	5-2. پیامدهای مصلحت در سیاست خارجی
163.....	5-2-1. عزت
165.....	5-2-2. استقلال و نفی سلطه
167.....	5-2-3. عدم انزوا
170.....	5-3. نتیجه گیری فصل
171.....	جمع بندی و نتیجه گیری کلی
174.....	فهرست منابع
179.....	نمایه

مقدمه

چارچوب نظری

یکی از ویژگی‌های دنیای مدرن امروزی، تحوّل روزافزون پدیده‌ها و پیدایش نیازهای جدید برای بشر امروزی است. این شرایط پیچیده، حکومت‌ها را ملزم می‌نماید که با در نظر گرفتن واقعیت‌های موجود و شرایط زمانی و مکانی، حرکت نموده و قوانین خود را با این تحولات تطبیق دهند. حکومت اسلامی نیز از این امر مستثنا نبوده و برای این که بتواند در عصر تکنولوژی، جاودانگی خود را اثبات نموده و پاسخ‌گوی نیازهای بشر باشد، لازم است که در عمل انعطاف‌پذیری خویش را نشان داده و احکام خود را با مسائل جدید و شرایط روز تطبیق دهد. از این رو بحث مصلحت و نیازهای جدید جامعه اسلامی، در شرایط حاضر بحث بسیار مهمی است که عدم توجه به آن می‌تواند نظام اسلامی را به عنوان نظامی ناکارآمد و غیر منعطف نسبت به نیازهای بشر نشان داده و به عنوان تبلیغ سوئی برای اسلام جلوه نماید.

در این میان بررسی دیدگاه‌های حضرت امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری بسی ضروری و مفید به نظر می‌رسد و می‌تواند بسیاری از شبهات را در زمینه تصمیم‌گیری‌ها و حدود اختیارات ولی فقیه برطرف نماید. از این رو برآن شدیم تا دیدگاه‌ها و نظرات امام و مقام معظم رهبری را در مورد مصلحت نظام بررسی نموده و ثابت نماییم که محور اصلی تصمیم‌گیری‌ها در حکومت اسلامی بر اساس مصلحت اسلام و مسلمانان می‌باشد.

از دیدگاه حضرت امام (ره) و مقام معظم رهبری، در جایی که عقلا و کارشناسان، امری را مطابق با مصلحت جامعه اسلامی بدانند و در عین حال آن امر با دستورات شرع سازگاری نداشته باشد ولی فقیه دارای اختیاراتی است که میتواند با حکم حکومتی، مصلحت واقعی مردم را حتّی به قیمت تعطیل شدن احکام شرع (که البته این تعطیلی نیز موقت و مادام‌المصلحه است) برقرار نماید. البته بدیهی

است که حوزه مصلحت اندیشی حاکم اسلامی، اجتماع و مسائل اجتماعی است نه شئون خصوصی، وبالطبع در احکام عبادی نیز اگر یکی از احکام در تراحم با حکمی مهمتر قرار گیرد لازم است به حکم مهمتر عمل نمود. همچنین این مصلحت اندیشی ها باید در چارچوب شرع و با در نظر گرفتن اهداف و برنامه های شریعت، تقدیم اهم بر مهم و نهایتاً استفاده از نظر کارشناسان و متخصصان انجام گیرد.

مصلحت نظام در اندیشه امام(ره) و مقام معظم رهبری به عنوان مسأله ای مهم در فقه و اجتهاد واقعی می باشد و کارآمدی حکومت نیز با در نظر داشتن دو عنصر زمان و مکان در استنباط احکام است در واقع بدون در نظر داشتن این دو عنصر در اجتهاد، نه تنها خلاف مصلحت نظام عمل خواهد شد بلکه حکومت مواجه با نقاط کور و بن بست های فراوانی خواهد گردید، همانطور که امام(ره) در بیانی صریح از شورای نگهبان درخواست نمودند که مصلحت نظام و نقش زمان و مکان در اجتهاد را در نظر بگیرند تا خدای ناکرده اسلام متهم به عدم قدرت اداره جهان نگردد .

مقام معظم رهبری نیز توجه به مصلحت نظام را باعث بن بست شکنی، گره گشایی و پویایی نظام دانسته و در نظر داشتن مصلحت را باعث برون رفت از معضلات می دانند. ایشان همچنین ضمن تاکید بر حضور مجموعه ای از فکر، اجتهاد، کارشناسی، تجربه و پایبندی به اصول در مصلحت اندیشی ها، بیان می دارند که این مصلحت اندیشی ها باید متناسب با نیاز کشور و بر اساس اولویت، با در نظر گرفتن زمان مفید آن و با سرعت بیشتر انجام گیرند .

در این تحقیق تلاش می شود تا مفهوم مصلحت و مصلحت نظام، چیستی و چگونگی آن، جایگاه مصلحت در نظام اسلامی، و مرجع تشخیص این مصلحت، از دیدگاه امام(ره) و مقام معظم رهبری بررسی شود.

طرح موضوع

پیشینه تحقیق

هر چند تاکنون در مورد موضوع مصلحت در حکومت اسلامی کتابها و مقالات متعددی نوشته شده است و یا در مورد مصلحت از دیدگاه امام خمینی (ره) مقالاتی منتشر شده است، اما به طور مشخص در مورد مصلحت نظام از دیدگاه امام (ره) و رهبری، تاکنون هیچ تحقیقی صورت نگرفته است لذا پرداختن به این موضوع و تدوین آن در یک رساله دانشگاهی ضروری می نماید و می تواند زوایای آنرا بیشتر مورد بررسی و واکاوی قرار دهد.

اما در مورد اصل مصلحت و مصلحت نظام از دیدگاه حضرت امام (ره):

محمد صادق مزینانی در مقاله مصلحت نظام از دیدگاه امام خمینی (ره) معتقد است آنچه از سخنان، پیامها و سیره عملی امام خمینی در مورد معیارهای تشخیص مصلحت بدست می آید بیان دارنده این است که نباید این مصلحت اندیشی ها با دستورات شریعت ناسازگار باشد. بررسی آثار امام بیانگر این نکته است که حوزه مصلحت اندیشی حاکم اسلامی، گسترده و فراگیر است و محدودیتی برای تصمیم گیریهای حاکم اسلامی در حوزه مصالح اجتماعی وجود ندارد، حاکم می تواند در همه مسائل اقتصادی، سیاسی، قضایی، نظامی، فرهنگی و... به مصلحت سنجی بپردازد و احکام حکومتی را براساس آن صادر نماید کما اینکه ایشان به نمونه هایی مانند نظام وظیفه، اعزام اجباری به جبهه ها، جلوگیری از ورود و خروج کالاها، بازداشت از احتکار و غیره اشاره دارد.¹

تقوی در کتاب حکومت و مصلحت بیان می دارد: در نظر گرفتن مصلحت نظام و لحاظ کردن نقش آفرینی زمان و مکان مقولاتی هستند که برای تحقق عینی یک حکومت اسلامی لازم و ضروری می باشند از طرف دیگر ذهن گرایی محض و محصور شدن در تئوریهای

¹ - محمد صادق مزینانی، مقاله «مصلحت نظام از دیدگاه امام خمینی»، مجله حوزه شماره 85 و 86 خرداد و تیر 1377،

ذهن ما را از حل مشکلات موجود جامعه باز می‌دارد. از آنجا که حکم حکومتی حاکم همواره بر اساس مصالح اجتماعی و مصلحت نظام است وجود این حکم تابع وجود آن مصلحت است و به محض از بین رفتن مصلحت، حکم نیز از بین می‌رود.¹

فاکر میبیدی نیز در مقاله ای با عنوان مصلحت نظام در اندیشه امام خمینی ضمن بر شمردن مصالح پنج گانه اساسی بیان می‌دارد: نظامی که پاسداری از این مصالح را بر عهده دارد خود یکی از مصالح بلکه در راس همه آنها قرار دارد چنان که غزالی نیز به این مسأله اشاره داشته که هر چه حمایت از این پنج مورد باشد مصلحت نامیده می‌شود. بنابراین بی توجهی به مصلحت نظام ممکن است دیگر مصالح فردی و اجتماعی را متزلزل کند و حتی باعث شود اسلام اصیل که مجمع تمامی مصالح بشر است از جامعه مسلمین بیرون رفته و چیز دیگری جایگزین آن شود و پوسته تهی از مغز و معنا باقی بماند. از این روی است که امام خمینی می‌فرمایند: «مصلحت نظام از امور مهمه ای است که غفلت از آن موجب شکست اسلام عزیز می‌گردد.» بنابراین هر آنچه در حفظ این نظام برخاسته از اسلام و مبتنی بر ارزشهای دینی است و مصلحت در آن دخالت دارد بایستی مورد اهتمام جدی قرار گیرد، هرچند این امر به تعطیل شدن فرعی از فروع و یا تبدیل و تغییر موقتی آن بینجامد.²

عبدالحسین خسروپناه نیز در همین زمینه در مقاله ای با عنوان جایگاه مصلحت در حکومت ولایی می‌نویسد: ولی فقیه عهده دار پیاده نمودن قوانین اسلام و تنظیم امور اجتماعی بر اساس قوانین اولیه و ثانویه و حکومتی می‌باشد و در صورت ضرورت و مصلحت می‌تواند حکم اولی یا ثانوی را متوقف سازد و پس از رفع بحران دوباره آنها را حاکم سازد. بنابراین ولی فقیه در مقام تشریح و قانون گذاری نمی‌نشیند بلکه جنبه اجرایی پیدا می‌کند و احکام مصلحتی او نیز مبتنی بر ادله و قواعد عامی است که شارع مقدس به او واگذار کرده است. با این مطالب روشن می‌گردد که اختیارات ولی فقیه تنها به مصالح اسلام و مسلمین محدود است.³

¹ - محمد ناصر تقوی، حکومت و مصلحت، (تهران: انتشارات امیر کبیر، 1378 ه. ش.)، ص 147.

² - محمد رضا فاکر میبیدی، مقاله «مصلحت نظام در اندیشه امام خمینی»/ احکام حکومتی و مصلحت، تهران: مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی، 1378، ص 325.

³ - عبدالحسین خسرو پناه، مقاله «جایگاه مصلحت در حکومت ولایی»/ احکام حکومتی و مصلحت، همان، ص 255.

همچنین لازم به ذکر است که حکومت اسلامی علاوه بر احکام ثابت به مصالح عمومی و متغیّرات اجتماعی نیز توجّه دارد و گستره مصلحت از دیدگاه امام خمینی اعمّ از فقه العباده و فقه المعامله و اعمّ از احکام اولیه و ثانویه است و اختصاص به منطقه الفراق و حوزه مباحث ندارد. البته واضح است که حوزه حقوق عمومی و حقوق بین الملل را که تنظیم کننده روابط اشخاص حقوقی نظیر حزب و دولت و روابط کشورهاست، بیشتر شامل می شود.

صرّامی از دیگر نویسندگان این بحث در مقاله ای تحت عنوان جایگاه مصلحت در فقه معتقد است که ناآگاهی از مبنا، معیار، جایگاه و نقش مصلحت در اداره جامعه اسلامی همچنان که می تواند به جمود فکری و انسداد رفتاری در اداره جامعه منجر شود، ممکن است گمانه زنی درباره ناکارایی فقه و عدم امکان اجرای آن در هر زمان و مکانی را تقویت کند. خطر جمود فکری و انسداد رفتاری متوجه کسانی است که گمان می کنند باید آنچه را که احکام اسلامی می دانند همانطور که در متون فقهی مدون است، کورکورانه و بدون توجه به مقتضیات و مناسبات گوناگون و پیچیده جهان خارج به اجرا در آورند. این یک نوع بی توجهی به جایگاه مصلحت در اداره جامعه است، نوع دیگر که پندار ناکارایی و بی ثمر بودن پافشاری بر اجرای فقه اسلامی را در جامعه به دنبال دارد بر این باور نادرست بنا شده است که مصلحت گرایی در اداره نظام اسلامی به معنای چشم پوشی از اصول، موازین و احکام شرعی اسلامی است، کسانی که بر این باور هستند مصلحت گرایی را که در اداره جامعه گریزی از آن نیست، گام نهادن در فرایندی می دانند که از آن به «عرفی شدن فقه» یاد می کنند. این فرایند سرانجام به کنار نهادن فقه به صورت یک مجموعه ثابت می انجامد، کنار نهادنی که اگر عین جدایی دین از سیاست نباشد، همانند و در حکم آن یا قریب الأفق با آن خواهد بود.¹

جنبه نوآوری و جدید بودن تحقیق

تبیین جایگاه، مفهوم و ابعاد مصلحت نظام از مسائل مهم نظام اسلامی است که هرچند درباره بررسی نظری آن کتابهایی منتشر شده است، اما درباره دیدگاه حضرت امام (ره) و رهبری، کاری صورت نگرفته است و این رساله در صدد پر کردن این خلأ می باشد.

¹ - سیف الله صرامی، مقاله «درآمدی بر جایگاه مصلحت در فقه»، مجله قیاسات، شماره 32.

سوال اصلی :

مصلحت نظام از دیدگاه امام و مقام معظم رهبری چیست؟

سوالات فرعی

- 1- مفهوم مصلحت نظام چیست؟
- 2- مصلحت در فقه از چه جایگاهی برخوردار است؟
- 3- ارتباط بین نظام اسلامی و مقوله مصلحت چه نوع ارتباطی است؟
- 4- گستره و قلمرو مصلحت در اندیشه امام و رهبری به چه میزانی است؟
- 5- پیامدهای اعمال مصلحت از منظر امام و رهبری چیست؟

فرضیه تحقیق

مصلحت نظام از منظر حضرت امام و مقام معظم رهبری محور اصلی تصمیمات حاکم اسلامی و صدور احکام حکومتی به شمار رفته و به لحاظ اهمیت و گستره، مقدم بر احکام اولیه می باشد چراکه در نظر داشتن مصلحت نظام مقدمه‌ای برای برپاداشتن سایر احکام است.

اهداف تحقیق

- 1- تبیین مبانی نظری مصلحت به عنوان عنصر اصلی و اساسی صدور احکام حکومتی
- 2- تبیین مصلحت نظام از دیدگاه امام(ره) و مقام معظم رهبری به عنوان عامل گره گشا در نظام جمهوری اسلامی.

روش تحقیق

در این تحقیق از روش توصیفی و تحلیلی بر اساس منابع کتابخانه ای استفاده شده است.

روش گرد آوری اطلاعات

باتوجه به نظری بودن این تحقیق، تجزیه و تحلیل موضوع با روش کتابخانه ای انجام خواهد شد.

ساختار و سازماندهی تحقیق

پژوهش حاضر مشتمل بر یک مقدمه، طرح موضوع و پنج فصل است. در مقدمه طرح پژوهشی مورد بحث قرار گرفته است. و در طرح موضوع پیشینه، اهداف و فرضیه تحقیق مطرح شده است. در فصل اول سعی شده است که مفاهیم و واژه های اصلی بحث همچون مصلحت، حکم، حکم حکومتی و نظام مورد مذاقه قرار گرفته و از لحاظ معنا و کاربرد بررسی شوند. همچنین در ادامه و در بخش کلیات گونه شناسی مصلحت مورد توجه قرار گرفته و سپس در مورد اهمیت و ضرورت بحث از مصلحت و مصلحت نظام، سخن به میان آمده و با ذکر سخنانی از حضرت امام(ره) و شهید مطهری بر لزوم توجه به آن تاکید شده است.

در فصل دوم به جایگاه مصلحت در فقه اشاره شده و طی آن به صورت عمیق تر به کاربرد و دخالت عنصر مصلحت در فقه اهل سنت و امامیه پرداخته شده است. پس از آن با بررسی مصالح مرسله که یکی از منابع استنباط احکام در نزد اهل سنت است، دلایل موافقان و مخالفان آن را بازگویی نموده و سپس به نقش مصلحت در احکام حکومتی اهل سنت اشاره شده است. در ادامه پس از مروری بر تاریخچه مصلحت در فقه شیعه، جایگاه مصلحت در کلام فقهای بزرگ تاریخ تشیع مورد بررسی قرار گرفته و به نمونه هایی از کاربرد مصلحت در سیره پیامبر «صلی الله علیه و آله» و امامان معصوم «علیهم السلام» اشاره شده است.

فصل سوم ارتباط نظام اسلامی و مقوله مصلحت را از دیدگاه امام رهبری مورد پژوهش قرار داده است.

در این فصل به اهمیت، ارزش و جایگاه عنصر مصلحت در اندیشه سیاسی امام و مقام معظم رهبری پرداخته شده و با ذکر نمونه هایی از سخنان و کلمات ایشان نتیجه گرفته شده که از دیدگاه امام و مقام معظم رهبری، بدون دخالت دادن عنصر مصلحت نمی توان امر حکومت را پیش برد چرا که حکومت برای به روز بودن، توانمندی و پاسخ به مسائل جدید چاره ای جز مصلحت سنجی و عمل بر اساس آن ندارد و در واقع بدون در نظر داشتن مصلحت، حکومت مواجه با نقاط کور و بن بست های فراوانی خواهد گردید.

در فصل چهارم نیز به گستره مصلحت نظام در اندیشه امام رهبری اشاره شده است.

در این فصل به بررسی حدود و حوزه اختیارات ولی فقیه در مصلحت سنجی ها پرداخته و در پی اثبات این مطلب هستیم که از دیدگاه امام و رهبر معظم انقلاب، مصلحت سنجی در همه ابواب فقهی قابل جریان است و حاکم می تواند با در نظر گرفتن مصالح نظام اسلامی، حتی احکامی همچون نماز و حج را نیز موقتاً تعطیل نماید. بنابراین به خلاف میرزای نائینی، شهید صدر، و علامه طباطبایی که اختیارات محدودتری برای ولی فقیه قائل اند، حوزه مصلحت سنجی حاکم اسلامی از دیدگاه ایشان گسترده و فراگیر است و شامل هر امری که مصلحت نظام در آن وجود داشته باشد، می گردد ولو اینکه در ظاهر با احکام شرعی همخوانی نداشته باشد.

در فصل پنجم پیامدهای اعمال مصلحت در اندیشه امام و رهبری مورد بررسی قرار گرفته است و طی آن به مهمترین پیامدهای عمل بر اساس مصلحت، در نظام اسلامی اشاره نموده و به مواردی همچون حفظ نظام، اجرای احکام و گسترش ارزشهای اسلامی، تحقق عدالت و برقراری امنیت، حفظ عزت، استقلال و عدم انزوا در روابط بین الملل اشاره شده است.

در پایان نیز نتایج حاصل شده از مباحث رساله به عنوان جمع بندی ذکر شده است.